

HENNY THIJSSING-BOER

Zoeken naar
de horizon
TRILOGIE #3

*Toen alles
verloren leek*

Henny Thijssing-Boer

TOEN ALLES
VERLOREN LEEK

Zoeken naar de horizon-trilogie 3

Uitgeverij Zomer & Keuning

1

Het was 1944 en de oorlog duurde maar voort. Vergeleken met de grote steden, waar werkelijk alarmerende berichten vandaan kwamen, waar honger heerste en waar steden in rokende puinhopen waren veranderd, merkte men op het hogeland van Groningen betrekkelijk weinig van de oorlog die in 1940 was uitgebroken en waar maar geen eind aan wilde komen. In dit nog altijd vredig aandoend dorpje was aan veel dingen een nijpend gebrek, maar echte honger was er niet. Achter elk huis, groot of klein, lag wel een akker of een lapje land waarop de allernoodzakelijkste levensbehoeften konden worden verbouwd. En rondom het dorp lagen de talloze boerderijen waar koeien waren die kostbare melk gaven. Die melk moest afgeroomd of niet aan de moffen worden geleverd. Een boer mag dan nuchter worden genoemd maar gek is hij niet! De koeien konden opeens liters melk minder geven, melk die bovendien aanzienlijk in vetgehalte daalde. Dat kon je de boer toch niet kwalijk nemen, nietwaar? Hij hoefde maar te zeggen dat er geen kracht- en bijvoer voldoende was en hij ging vrijuit. En met die liters achterovergedrukte melk kon je van alles doen om knagende magen een tijdje te laten zwijgen. Op de merkwaardigste plekken werd beste boter gemaakt en kaas. En van de overgebleven, sterk verdunde melk verhongerde je ook niet! Ach, en zo was het hier met zoveel dingen. Men werd vindingrijk en eensgezind. Achterovergedrukte zakken gerst, tarwe, haver en rogge werden naar de molen in het dorp gesmokkeld en kwamen als bruikbaar meel op de boerderijen terug. Men hield kippen en verbouwde aardappelen en groenten. Er was dus geen echte honger en het leven ging ogenschijnlijk gewoon verder. Maar desondanks kon je aan de gezichten van sommige dorpingen zien dat het wel degelijk oorlog was. Moeders en jonge vrouwen wier man of zoon op transport naar Duitsland was gesteld om in dat vijandige land hun krachten en wellicht hun leven te geven. Waar waren al deze mannen die zo wreed uit het dorpsleven waren weggerukt? Hoe maakten ze het en kwamen ze ooit naar dit dorp terug? Al deze bange vragen tekenden de gezichten. En als men aan de joden dacht, glinsterden er in vele ogen tranen. Acht volledige gezinnen, waaronder oude mensen, kleine kinderen en zieken, die aan dit beestachtig gebeuren

part noch deel hadden, waren een paar jaar geleden op een nacht ruw uit hun huizen gesleurd en naar concentratiekampen vervoerd. Van die heel gewone dorpelingen die bij hen hoorden, hadden ze niet precies geweten waarheen ze werden gebracht. Zouden al die stakkers zijn vergast, omdat ze jood waren? Je kon niets ondernemen, je moest berusten, terwijl heel je wezen in opstand kwam.

Je moest je erbij neerleggen, maar of iedereen dat deed was een vraag die fluisterend werd gesteld en waarop geen antwoord kwam. Ach, er werd verschrikkelijk veel gefluisterd in deze toch bange jaren. Namen werden niet genoemd, want ook in een klein dorpje kon een verrader schuilgaan. Dat was dan ook een gewone dorpeling die, in de hoop dat hij het na de oorlog stukken beter zou krijgen, met de vijand heulde. Die NSB'er werd er niet voor terugdeinsde een mede dorpeling te verraden. Voor dit soort mensen, voor wie je als rechtschapen dorpeling vaak banger was dan voor de vijand zelf, moest je oppassen. Het waren deze mensen, voortdurend onder hen, die lieten merken hoe dicht bij de oorlog was. Dat had niets met honger uit te staan, maar het tekende wel de gezichten, het maakte ogen waakzaam en bang.

Door al dit soort dingen leefde het monsterachtige beest dat oorlog heette, ook in dit anders zo vredige Groninger dorpje en veranderde er de mensen.

Een zo'n mens die veranderd was, vonden haar naaste buurvrouwen, was Trienke Kampstra. Haar man, Job Kampstra, was een paar jaar voor de oorlog al overleden. Ze had maar één dochter, Maaïke, die bij de dominee diende. De enigen die bij haar over de vloer kwamen, waren de dominee, Thies de Winter en zijn vrouw Ditty, die schuin tegenover Trienke woonden. Met Thies en Ditty was ze dik bevriend, maar naar haar naaste buurvrouwen keek ze amper om. Op hun vragen of Trienke een kop koffie kwam drinken, gaf ze altijd hetzelfde antwoord: „Ik heb daar geen tijd voor. Een andere keer wellicht.” Nou, die andere keer kwam vanzelf nooit en dat nam men Trienke kwalijk. Wat was er nou gezelliger om bij elkander in en uit te lopen en onder het genot – al was het dan surrogaat – van een kop koffie de dorpsnieuwttjes te bepraten. Trienke voelde daar blijkbaar niets voor, was liever op zichzelf. Ze was duidelijk anders, maar dat zou wel komen doordat ze niet van hier kwam. Haar ouders, rasechte Groningers, waren in het eerste jaar van hun huwelijk al naar het westen van het land vertrokken. Daar, in Haarlem, werd Trienke geboren. Ze groeide er op,

trouwde er en kreeg een dochter, haar Maaïke. Daar kreeg ze ook een andere tongval en alleen dat simpele feit al maakte haar anders dan anderen. Zowel Trienke als haar dochter Maaïke probeerden plat boers te praten, maar je bleef horen dat hun wieg elders had gestaan. Trienke had de klappen van de zweep anders wel thuis gekregen. Haar ouders stierven vrij kort na elkaar toen zij enige jaren getrouwd was. Haar man Job stierf een paar jaar voor de oorlog. Kort daarna kwam Trienke met haar dochter naar dit dorp waar haar grootmoe van vaders kant nog woonde en leefde. Vrouw Kampstra, Trienkes enige in leven zijnde familielid, was oud en ziekelijk. Vlak voordat de oorlog in 1940 uitbrak, stierf het mensje en bleef Trienke in haar huisje wonen.

Trienke Kamstra zei altijd dat zij zich Groningse onder de Groningers voelde, maar, vonden haar buurvrouwen, dan moest je daar ook naar handelen! Dan moest je niet zo eenzellig worden en je buurvrouwen links laten liggen. Beide buurvrouwen noemden, niet geheel vrij van jaloezie, Trienkes gedrag zeer merkwaardig en oordeelden dat iemand die zich willens en wetens terugtrok, erg vatbaar was om mensenschuw te worden. Dat Trienke ergens een behoorlijke tik had, bewees zij zelf, want welke gezonde, Groningse vrouw van negenenveertig jaar sprak tegen haar stomme kippen als waren het haar beste vrienden? Dat was men hier niet gewend, maar Trienke deed dat. Toen ze vanmorgen haar kippen voerde, had een van de vrouwen gehoord hoe ze weer tekeerging: „Goedemorgen, zijn jullie al wakker? Zien jullie hoe de nevel die ginder over de velden hangt, al optrekt? Het belooft een mooie dag te worden. Nog even en de zon zal haar best doen om ons tegenwoordig zo donker landje wat te verlichten! En als de zon elke dag opnieuw zo haar best doet, moeten wij dat goede voorbeeld volgen. Het is woensdag vandaag, dat betekent dat Maaïke haar vrije avond heeft en naar huis zal komen! Daar kunnen we een hele dag naar uitkijken, nietwaar?”

Zo had Trienke Kampstra daarnet tegen die domme dieren staan praten, dat was toch niet normaal? Ze weerde de mensen om haar heen, maar met die dieren leek ze een hechte band te hebben. Een van de buurvrouwen had over de heg geroepen: „Nog even, Trienke, en ze geven je antwoord!”

Trienke had gelachen en gezegd: „Wie weet, de wonderen zijn nooit helemaal de wereld uit!”

Na dat korte antwoord was Trienke haar huisje binnengegaan, want behoefte aan een praatje over de heg had ze ook al niet. Als buurvrouw had je aan Trienke Kampstra totaal niets!

Trienke wist dat men over haar praatte. Ze trok zich er niets van aan. In haar blijde ogen verscheen een waas van hoop als zij dacht: later, als ik mijn taak tenminste tot een goed eind mag brengen, zullen jullie me hopelijk kunnen begrijpen. Heden kan ik niet anders, ik moet pottenkijkers en praatzielen ver van mijn deur houden.

En daarin had Trienke gelijk, want zeker voor haar gold de stelregel: mond, ramen en deuren dichthouden. Horen, zien en zwijgen: het is nog steeds oorlog!

Het praatje dat Trienke meermalen tegen haar kippen hield, was niets meer dan een afleidingsmanoeuvre, een communicatiemiddel met Melle de Winter, die al sinds de tweede helft van 1942 bij haar zat ondergedoken. Elke morgen liet Trienke Melle via haar kippen weten wat voor weer het was, hoe de omgeving er zo'n beetje uitzag, waar hij die dag naar uit kon kijken. Melle en zij hadden daar schik over en een beetje plezier om niets konden ze beiden wel gebruiken.

Toen Melle, de zoon van Thies de Winter, het bevel thuishreef dat hij zich melden moest, waarna hij in Duitsland te werk zou worden gesteld, was Thies haar dat gruwelijke nieuws komen vertellen.

„Je moet hem niet laten gaan, Thies,” had ze gefluisterd. „Je hebt maar één zoon en je weet nooit vooruit hoe geschonden je hem terugkrijgt. Als hij ooit naar huis zal terugkeren.”

Thies, zichtbaar van streek, had haar somber aangezien en gezegd: „Dat zegt Ditty ook voortdurend, maar waar vind ik zo gauw een onderduikadres?”

Trienke had geen moment hoeven te aarzelen. „Melle kan hier bij mij komen, Thies! Bij een vrouw alleen zullen ze niet gauw huiszoeking komen doen. Bovendien is dit een oud huisje met veel gaten en kieren. We moeten Melle hier op een of andere manier veilig kunnen verbergen!” Thies had zijn hoofd geschud en gezegd: „De verrader slaapt niet, Trienke! Op dit dorp alleen al kan ik je een aantal NSB'ers aanwijzen! Het is levensgevaarlijk, niet alleen voor Melle maar ook voor jou. Het is verschrikkelijk lief aangeboden, maar ik mag het niet aannemen.”

„Je zult wel moeten, Thies de Winter,” had ze rustig gezegd. „We zouden mooie vrienden zijn als we elkaar in nood lieten vallen! We hebben veel gelachen, jij, Ditty en ik, maar echte vrienden moeten ook samen kunnen huilen, als je begrijpt wat ik bedoel. Wij beiden weten wat het is om een dierbare te moeten afstaan. Jij hebt je eerste vrouw Anneke naar haar graf moeten brengen, ik mijn Job. Maar onze kinderen mochten we houden! Jij je zoon Melle, en ik mijn Maaïke! Jouw Melle en mijn Maaïke, ze houden van elkaar en willen trouwen als de oorlog voorbij is. Dat huwelijk, waar wij allemaal naar uitzien, moet doorgang vinden, Thies de Winter! Dat mag niet door beulen worden verhinderd! Wij moeten daartegen verzet plegen omwille van onze kinderen!”

Ze hadden er lang over gepraat en ten slotte waren Thies en zij haar huisje gaan inspecteren. Op de zolder waren ze begonnen, daar had Thies gezegd: „Wat denk je hiervan? Melle is net als ik, klein van stuk. Hij zal niet helemaal rechtop kunnen lopen onder de balken, maar hij heeft hier wel bewegingsvrijheid!”

Trienke had afkeurend haar hoofd geschud: „Stel dat ze naar hem komen zoeken? Dan is er geen vluchten mogelijk. Melle kan alleen via de ladder naar beneden komen en daarvoor is het dan te laat. Nee, Thies, we moeten een plek zoeken waar hij bij onraad vluchten kan.”

Toen ze in het schuurtje, dat aan het huis vaststond, waren beland, had ze gefluisterd: „Dat ik daar niet dadelijk aan heb gedacht: dit is het helemaal! Kijk, de twee kleine ruitjes die uitkomen op de achtertuin en het kippenhok, zijn witgekalkt! Ik weet nog dat grootmoe elk jaar met de grote schoonmaak die ruitjes overkalkte. Zij vond dat een schuurtje waarin het doorgaans wat rommelig is, geen kijkgaten nodig had. Ik heb dat ook altijd gedaan en dat is achteraf een geluk, want als ik nu opeens ging kalken zou dat argwaan kunnen wekken, nietwaar? En zie je, Thies, hoe je vanuit het achterhuis in het schuurtje kunt komen? Ik hoef nooit met eten en drinken of wat dan ook buitenom, ik kan van binnenuit bij hem om hem te verzorgen!”

„Moffenlaarzen zijn oersterk, die trappen met gemak het deurtje dat het schuurtje van het achterhuis scheidt, in elkaar,” had Thies somber gezegd.

Trienke had fijntjes gelachen, alvorens ze vervolgde: „Er zal wat werk verzet moeten worden, maar daarbij hebben we het geluk dat het schuurtje een lemen vloer heeft. Daarin moet een gat worden gegraven, een gang die

onder de grond door naar buiten loopt en onder het kippenhok uitkomt. Het nachthok grenst tegen de muur van het schuurtje, de buitenren loopt een eindje de tuin in. Onder het nachthok moet een ruimte komen waarin Melle zich bij onraad verschuilen kan.”

Thies had zich gewonnen gegeven. „Hier ongeveer moet dan een luik komen, waardoor Melle onder de grond kan schieten. Dat gat, onder het kippenhok, moet ruim genoeg worden, zodat hij er ook in kan liggen.”

„We kunnen er een oud stromatras in leggen. De vloer van het schuurtje ga ik beleggen met oude matten en lopers, die liggen nog wel op zolder. Dat zie je wel meer mensen doen, zonder dat die een luik te verbergen hebben. Ze doen het, omdat het zo netjes en schoon staat.”

Zo hadden ze destijds alles uitgedokterd. Ze moesten overal aan denken, het kleinste detail mocht niet over het hoofd worden gezien.

„We moeten iemand in vertrouwen nemen, Trienke! Iemand uit het dorp die jou kan waarschuwen als ik er toevallig niet zou zijn. Stel dat er onverwacht een razzia plaatsvindt, dat ze ook jouw huisje niet voorbijgaan? Dan kun jij onmogelijk eerst naar het schuurtje lopen, het luik openen en achter Melle sluiten, de lopers en dergelijke weer op hun plaats leggen en zeggen: ‘Zo, en wat was er van jullie dienst?’”

„Nee, dat is zo, daar had ik nog niet aan gedacht. Dan zou alles tevergeefs zijn geweest, Thies. Maar wie kun je hier nog in vertrouwen nemen, als het om een onderduiker gaat? Ik zou het tenminste niet weten, jij?”

Thies had haar doordringend aangezien en gefluisterd: „De dominee! Je moet naar de dominee gaan, Trienke!”

Dat had ze gedaan en de dominee had beloofd een beetje extra op haar en Melle te zullen letten. Hij had haar bevolen er met niemand over te praten, zelfs niet met Maaïke. Tot heden wist Maaïke niet dat de dominee op de hoogte was van Melles onderduiken. Vanaf die tijd kwam de dominee op gezette tijden bij haar binnenvallen. Hij bracht wat lectuur en boeken en praatte een poosje met Melle, wat hem erg goed deed. Op winterdagen, als de ramen verduisterd konden worden, kwam Melle weleens uit zijn schuilplaats tevoorschijn. Dan bleef hij een poosje in de keuken en genoot daarvan. Vooral als Maaïke of als Thies en Ditty kwamen buurten. Maar altijd was hij op zijn hoede, was hij gespannen en zat hij in een soort sprinthouding op het puntje van zijn stoel. De lange zomer had Melle het schuurtje niet durven verlaten. Het was te hopen dat er spoedig een eind

kwam aan deze verschrikkelijke oorlog. Melle werd zo in zichzelf gekeerd en zag zo bleek als een doek. Toen Melle hier bij haar kwam en in het schuurtje werd opgesloten, hadden ze hem getroost: „Het is niet voor lange tijd, jongen! Het kan niet lang duren! Een paar maanden, een half jaar, dan ben je vrij en kunnen jullie trouwen!”

Wie had toen kunnen bedenken dat het eind nog niet in zicht was? Arme Melle en al die anderen die naar Duitsland waren vertrokken of elders zaten ondergedoken. Want dat er meer onderduikers op dit dorp waren, daar waren ze van overtuigd. En ook dat de dominee meer wist dan hij losliet!

Melle had hem er onlangs naar gevraagd: „Zijn er meer zoals ik, dominee? Slappelingen die zich verbergen, die anderen de vuile was laten doen?”

„Jij noemt jezelf een slappeling, maar ik noem het een vorm van verzet als je de vijand durft tegen te werken, mijn jongen! Ik noem jullie veel liever helden, jij en al die anderen.”

„Er zijn dus meer!”

„Je moest maar liever geen vragen stellen, Melle. Je moet ervan uitgaan dat zelfs je naasten niet te vertrouwen zijn. Dat klinkt wat cru, maar het betekent: des te minder je weet, des te gemakkelijker is het om je niet te verspreken!”

De dominee wist Melle altijd weer moed in te spreken. Zonder de tussenkomst van de dominee was Melle er trouwens wellicht niet meer geweest.

Trienke huiverde onbewust, toen ze terugdacht aan die avond dat dominee haar en Melle werkelijk de stuipen op het lijf had gejaagd. Het was in de herfst geweest en ze had de ramen al verduisterd, toen dominee volkomen onverwacht het teken op het raam gaf: drie tikken, een korte pauze, dan twee korte tikken.

Ze was letterlijk naar de achterdeur gestoven en voor ze had geopend, hoorde ze Melle in het schuurtje drukdoende. De dominee had de achterdeur gejaagd achter zich gesloten en gefluisterd: „Er is een razzia gaande! Ze zijn bij boer Hamming, even buiten het dorp! Riekel Hamming en zijn vrouw Betsie Smeeling... het is zo verschrikkelijk...”

„Maar waarom bij hen?” was ze de dominee in de rede gevallen.

Terwijl ze gehaast in het schuurtje verdwenen en daar Melle hielpen om onder de grond te komen, vertelde de dominee: „Riekel en Betsie verborgen joden. Man, vrouw en twee kinderen... een heel gezinnetje.”

Toen Melle onder het kippenhok verdwenen was, de dominee en zij de lopers en matten weer recht hadden gelegd en op het luik achteloos aardappelpelkisten hadden geplaatst, waren ze in de keuken gaan zitten. Het hart klopte haar in de keel en het kopje surrogaatkoffie bleef onaangeroerd staan. „Riekkel en Betsie... wat toch verschrikkelijk en die arme joden, ach heden... wat een doffe ellende,” had ze onthutst gefluisterd. Die avond kwamen ze met de schrik vrij, haar huisje werd ongemoeid gelaten. Die nacht echter en een deel van de volgende dag bleef Melle onder de grond. Hij durfde niet tevoorschijn te komen. Pas toen de dominee de andere dag weer kwam en Melle bezwoer dat alles voorlopig veilig was, kroop Melle naar boven. En toen wist de dominee inmiddels ook meer. Hij vertelde van de afschuwelijke slachtpartij die zich op de hoeve van Riekkel Hamming en Betsie had afgespeeld. Toen de joden uit hun schuilplaats werden gesleurd, toen ze werden geschopt en geslagen als waren ze beesten en ook de twee onmondige kinderen daarbij niet werden ontzien, moest Betsie in een tomeloze woede zijn uitgebarsten. Met gebalde vuisten was ze op een SS'er toegerend, ze had getierd, zelfs gevloekt in haar radeloosheid. Toen die kerel haar hardhandig had vastgegrepen, had ze zich los weten te rukken en had met één haal zijn wang opengekrabd. Het bloed dat uit de krab sijpelde, had de SS'er veranderd in een dier. Arme Betsie, ze moest haar heldendaad bekopen met de dood, want de beul had met een welgemikt schot een einde aan haar leven gemaakt.

De vijand kende geen pardon, joden waren in hun ogen minder dan zwijnen voor wie enkel de slacht goed genoeg was. En ieder die het voor de joden opnam, was geen haar beter en verdiende hetzelfde lot.

De dominee zei uit betrouwbare bron te kunnen vertellen dat Riekkel naar het kamp in Amersfoort was gebracht, waar hij onmiddellijk was gefusilleerd.

De arme joden waren naar kampen vervoerd, die veel verder weg lagen en waar vandaan geen weg terugvoerde.

Totaal kapot waren ze geweest van dit verschrikkelijke bericht. Vooral Ditty was volkomen over haar toeren geraakt. Tranen met tuiten had ze gehuild en nog altijd wanneer het gesprek op Riekkel Hamming kwam, verschenen er in Ditty's ogen tranen en werd ze heel stil en in zichzelf gekeerd. Ditty kende Riekkel en Betsie ook veel beter dan zij, Trienke, dat deed. Ditty was nu vierenveertig, maar toen zij een jong meidje was, had ze

bij Riekels ouders, Piet en Hanske Hamming, gediend. Die hoeve was jaren geleden door blikseminslag tot aan de grond toe afgebrand. Piet en Hanske Hamming – die beiden al waren overleden – betrokken toen een fraai huis in het dorp en Riekel, de enige zoon, trouwde toen vrij onverwacht met Betsie Smeeling. Het fijne wist Trienke er niet van, maar toen zij pas op dit dorp kwam te wonen en bevriend raakte met Thies en Ditty, vertelden anderen haar dat er tussen Riekel Hamming en Ditty Koster meer was geweest destijds dan enkel kalverliefde. Ze schenen zelfs trouwplannen gehad te hebben die uitgesteld werden, doordat Ditty's zusje Mattie ernstig ziek werd en later overleed. Wiebe Wierenga bleef toen alleen achter met een tweeling, Barreld en Lotje, die amper konden lopen. Het was Ditty – zo wilde het gepraat – die Riekel vroeg te wachten en bij Wiebe introk om hem en zijn kinderen de helpende hand te bieden. Ze zou Mattie op haar sterfbed hebben beloofd haar dierbaarsten te zullen helpen, zolang dat nodig was. Riekel zou echter niet veel geduld hebben gehad en toen zijn hoeve afbrandde, was zijn geduld op. Hij trouwde met Betsie. Volgens vele meningen niet uit liefde, maar op aanraden van wederzijdse ouders en omdat hij boer was en Betsies hoeve hem wel toelachte.

Wiebe Wierenga vond in Gees Mooibroek zijn tweede vrouw en Ditty werd bedankt voor haar hulp. Ze kon gaan, maar stond alleen. En waar niemand toen ook maar iets van begreep, deed zij: ze trok bij Thies' vader in, bij Melleke de Winter, die op dit dorp niet best bekendstond. Ditty mestte zijn totaal verwaarloosde huisje uit en in die schoonmaakdrift bleef ook Melleke niet gespaard. Melleke werd uiterlijk weer het aankijken waard, maar innerlijk bleef hij die hij was: een flierefluiter die het verschil tussen mijn en dijn niet kende of het daarmee niet zo nauw nam.

Bij Melleke leerde ze zijn zoon Thies kennen, die een paar dorpen verderop een brandstoffenhandel had. Zijn vrouw Anneke was overleden en Melle, zijn zoon, was toen een jaar of zeven. Al spoedig verkocht Thies zijn brandstoffenhandel en kocht in dit dorp een kruidenierswinkeltje dat hij nog altijd samen met Ditty dreef. Ze waren nu al jaren getrouwd en Trienke kon geen aanwijsbare reden opgeven waarom dit huwelijk niet goed zou zijn. Daarom zou al dat gepraat van destijds wel gewone dorpsroddels zijn. In het begin had ze Ditty eens op de man af gevraagd: „Ze vertellen mij dat jij smoorverliefd op Riekel Hamming bent geweest en dat jullie trouwplannen hadden. Is dat zo?”

Ditty had licht gebleesd. „Ach, Trienke, op een klein dorpje als dat van ons wordt zoveel en zo gemakkelijk gepraat. Riekel en ik waren een beetje verliefd, maar dat is toch geen liefde? We zagen dat beiden op tijd in. Riekel trouwde Betsie en ik Thies. Als er werkelijk iets wezenlijks tussen ons was geweest, hadden we dat toch niet gedaan: een ander trouwen?”

Desondanks had Trienke weleens bedenkingen over het huwelijk van Thies en Ditty. Ze had nog nooit gezien dat die twee elkaar aanraakten of op een andere wijze lieten merken dat ze er voor elkaar waren. Ze kwam daar toch geregeld over de vloer en nu Melle bij haar in het schuurtje ondergedoken zat, kwamen Thies en Ditty hier nog vaker, maar nooit had zij gezien dat Thies Ditty even tegen zich aantrok en daarmee onbewust liet zien dat zijn liefde nog altijd Ditty gold. Het leek wel een platonische liefde, die van Thies en Ditty, bedacht ze dikwijls. Ze gingen als broer en zus, als heel goede vrienden, met elkaar om en dat vond ze toch wat merkwaardig. Daar sprak ze vanzelf niet over, dat hield ze wijselijk voor zich, want stel dat ze zich blootgaf. Een vrouw met een hart boordevol liefde gaf zich zo gemakkelijk bloot en daar moest ze voor waken! Thies de Winter zou nooit weten dat zij, Trienke Kampstra, hem zo vurig liefhad. Dat was absurd, jawel, maar ze kon er niets aan doen. Het volgende jaar werd ze vijftig, zou ze Sara zien. Nuchter beschouwd zou je op deze leeftijd toch niet meer zo verliefd moeten kunnen worden. Zij was dat wel en dat bewees weer eens dat liefde niet aan leeftijd gebonden was. In het gezegde dat het verstand met de jaren komt, wilde ze wel geloven. Daar was ze blij mee, want verstandelijk was ze in staat haar liefde voor Thies voor zich te houden. Ze wist dat ze Thies de Winter nooit zou kunnen krijgen, ze had daar vrede mee, want Ditty's vriendschap zou ze voor geen goud willen verliezen. En dat zou immers gebeuren als ze zei: „Het spijt me, maar ik hou van jou Thies.”

Ditty was een fijne meid en Thies...

Trienke zuchtte diep toen ze aan die keer dacht dat Thies haar tegen zich aan had getrokken. Toen destijds het schuurtje in alle stilte voor Melle in orde was gemaakt en ze Thies daarna een kopje koffie had aangeboden, had hij haar diep doordringend aangezien en gevraagd; „Waarom doe je dit voor ons, Trienke? Je weet zelf aan welke gevaren je blootstaat als Melle morgen bij je komt. Waarom Trienke?” Haar ogen werden vochtig, haar mond trilde, toen ze fluisterde: „Omdat Melle van mijn Maaïke houdt... omdat ik

weet dat hij haar na deze vervloekte oorlog gelukkig zal maken. Daarom Thies de Winter, en ook omdat ik niet alleen van Melle, maar van jullie allemaal hou.”

Daar had zij zich toch niet mee blootgegeven? Je mocht toch van je vrienden houden? Thies had echter een beetje vreemd gedaan naar haar oordeel. „Ach, Trienke, dat wist ik... dat wist ik aldoor al.”

Dat hoefde verder niets te betekenen, maar het liet haar niet meer los dat Thies haar tegen zijn borst had gedrukt en Ditty nooit. Vanaf dat moment wist ze dat Thies niet koel was, zoals ze aldoor had gemeend, maar dat hij heel teder kon zijn. Haar liefde voor hem groeide daardoor enkel maar.

Liefde, vond Trienke, was een kostbaar iets in een mensenleven. Daarom kon ze ook zo intens genieten van de liefde die er tussen Maaïke en Melle was gegroeid. Melle zou ongeveer een half jaar bij haar zijn geweest, toen Maaïke, die hem opzocht om een praatje met hem te maken, bij haar kwam en zei: „Ik moet je wat vertellen, moeke.”

„Zeg het maar, meidje.”

„Melle en ik... wij houden van elkaar. Na de oorlog willen we trouwen.”

„Daar ben ik blij om, deerntje! Voor jou en voor Melle! Jullie zullen elkaar gelukkig kunnen maken, dat weet ik.”

Maaïke was haar om de nek gevlogen, had uitgelaten uitbundig gedaan, maar ze had zich geroepen gevoeld Maaïkes geestdrift wat aan banden te leggen. Ernstig had ze het meidje vermaand: „Pas op, Maaïke, het is nog oorlog! Niemand weet dat Melle hier is, niemand mag dus weten dat jij van hem bent gaan houden! Hoe moeilijk dat voor jou zal zijn: je geluk van nu dat je het liefst van de daken zou willen schreeuwen, moet strak beteugeld worden! Begrijp je dat?”

Maaïke had haar hoofdje gebogen, diep gezucht en dan beloofd: „Wees maar niet bang, moeke! Ik bewaar mijn liefde voor Melle diep in mijn hart. Daar is het veilig, nietwaar?”

Ze had haar dochter gekust en gedacht: doe jij maar net als je moeke, die verbergt in haar hart al zo lang een vurige liefde.

Wat was ze blij dat Melle en Maaïke elkaar hadden gevonden. Het was alleen zo spijtig dat de dagen zo donker waren. Deze jaren van verkering, voorafgaande aan het huwelijk, zouden juist zo zonnig en licht moeten zijn. Maaïke kon Melles verlovingsring niet dragen. Melle de Winter verbleef immers in Duitsland.